

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.4 «Германські мови та літератури (переклад включно)»**

Формування лексичних навичок на різних етапах навчання англійської мови

Допущено до захисту «__» _____ 2020 р.

Зав. каф. германської філології ____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І.К.

Виконала:
Студ.групи Пр 62.2
Іконописцева Марія Олександрівна

Науковий керівник:
канд. філол. наук, професор
Кобякова Ірина Карпівна

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК НА РІЗНИХ ЕТАПАХ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	6
1.1 Особливості навчання англомовного лексичного матеріалу.....	6
1.2 Зміст і формування лексичної компетенції.....	8
1.3 Мета формування лексичної компетенції.....	14
1.4 Формування лексичної складової соціолінгвістичної компетенції.....	16
РОЗДІЛ II МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК НА РІЗНИХ ЕТАПАХ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	19
2.1 Особливості загального розвитку англомовних лексичних навичок	19
2.1.1 Особливості роботи на початковому етапі навчання.....	21
2.1.2 Особливості роботи на середньому етапі навчання.....	22
2.1.3 Особливості роботи на старшому етапі навчання.....	24
2.2 Основні поняття, принципи, етапи формування лексичної одиниці.....	25
2.3 Вправи для формування англомовної лексичної компетенції.....	32
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38
ДОДАТКИ.....	43

ВСТУП

Вивчення англійської мови, як способу спілкування вимагає прицільного зосередження. Неможливо навчатися мови без докладного знання лексики. Лексична одиниця - це основа мови. Вільне застосування лексики та насичений запас слів - це шлях до безперешкодного спілкування. Щоб отримати певний результат та досягти успіху слід ефективно створити лексичну компетенцію учнів. Протягом багатьох років вчені вивчали питання формування лексики, але ця проблема є досить актуальною і в теперішній час.

Вдале володіння англомовними лексичними одиницями - це основне завдання для опанування мови. Також бувають проблеми з накопиченням лексики, бо мова є безмежною за її словниковим складом. Щоб отримати результат якнайшвидше, є необхідним обмежити обсяг лексики, яка надається до вивчання, добирати ефективні напрямки опанування мови. Багато науковців зазначають, що слова та словосполучення мають вивчатися та запам'ятовуватися в поєднанні лексики, граматики, фонетики, а не в окремому вигляді.

Засвоєння англомовного лексичного матеріалу представляється як ланка зі сприймання лексичних одиниць, знайомства з їхнім змістом, осмисленням, запам'ятовуванням, придбанням навиків використання та пізнавання лексичних одиниць у спілкуванні. Виділяють етап знайомства з лексикою та процес його опанування. Під час етапу ознайомлення відбувається одночасна презентація форми лексичної одиниці (артикуляційна, слухова, зорова характеристика) та її змісту, що буде зумовлювати розвиток у свідомості людини необхідних асоціацій між осмисленням та використанням слова або словосполучення. Виходячи з цього, ми обрали наступну тему: «Формування лексичних навичок на різних етапах навчання англійської мови».

Питаннями викладання англійської мови професійних напрямків у різні роки займалися такі вчені-педагоги і методисти: І.М. Берман, Т.І. Труханова, Т.С. Серова, М.А. Snow, D.M. Brinton, M. Canale and M. Swam, E. Tarone, B. Coffey. Сучасні дослідження навчання англійської мови знайшли своє відтворення в працях О.В. Шмирової, Л.І. Морської, О.Б. Тарнопольського, В.М. Топалової, А. Waters, L. Bredella, N. Brieger and J. Comfort, T. Hutchinson та інших.

До методології викладання англійської мови професійного напрямку (English for Specific Purposes - ESP) багато розробок надали G. Yule, P.C. Robinson, E. Tarone [13, с.34], але визнаний науковець О.Б. Тарнопольський підкреслює: «На даному етапі неможлива повна орієнтація на закордонні методики навчання, тому що існують певні розбіжності у навчанні англійської мови для спеціальних цілей на заході й у нашій країні. Вони полягають у тому, що в українській системі вищої освіти навчання іноземної мови для спеціальних цілей відбувається на основі програм, навчальних планів і матеріалів, складених спеціалістами-мовознавцями та методистами (із залученням спеціалістів у відповідній галузі)» [22, с.174].

Актуальність теми полягає у тому, що на основі вивчення обраної теми, аналізу та порівняння з ранніми напрацюваннями є можливим виділити ефективні засоби застосування різновидів наочності при створенні англомовної лексики на різних етапах навчання. **Об'єктом дослідження** являються різноманітні варіанти наочності, способи їх застосування під час формування лексики на різних етапах навчання англійської мови. **Предмет аналізу:** доцільність та результативність використання наочності в якості окремого методу та у взаємодії з іншими на етапі знайомства та автоматизації роботи з лексикою. **Метою роботи** є дослідження особливостей досягнення англомовної лексичної компетенції, які встановлюють лексичну правильність мовлення, що

обумовлює специфічно – орієнтовану лексичну грамотність у різні періоди викладання. Мета нашого дослідження потребує вирішення наступних питань:

- вивчити зміст та особливості формування англомовної професійно – орієнтованої лексики на різних етапах навчання;
- зазначити методичні переваги застосування лексичних навичок під час становлення лексичної грамотності на різних етапах викладання.

Практичне значення результатів визначається у можливості застосування матеріалів для розробки практичних занять або створення курсу лекцій, методичних рекомендацій щодо застосування сучасних методів навчання в процесі викладання англійської мови на різних етапах. Запропоновані методи та практичні рекомендації що стосуються формування навиків лексичної компетенції можуть стати корисними викладачам та учням різних вікових груп, які бажають поліпшити володіння англійською мовою.

Бакалаврська робота **складена** з двох розділів, які включають підрозділи: чотири до першого з них, три до другого, списку використаних джерел та додатків.

Загальна кількість сторінок – 44 сторінки (без урахування додатків)

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК НА РІЗНИХ ЕТАПАХ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1 Особливості навчання англомовного лексичного матеріалу

Викладання англійської мови є найважливішим у загальній освіті школярів та й для всебічного розвитку. Знати англійську мову - це здебільше знати слова, а володіти мовою - пов'язано з появою лексичних навичок, які треба вважати важливим елементом змісту навчання англійської мови. Придбання цих навичок якраз і слід вважати метою опрацювання лексичного матеріалу [9, с.92].

З метою більш ефективного викладання, а також співвідношення методики та потреб, механізм опанування лексичного матеріалу поділяють на такі етапи:

- 1) знайомство з новими лексичними одиницями;
- 2) автоматизація роботи з новою лексикою, де виділяють автоматизацію словоформи, словосполучення, фрази, речення, а також понад фразову автоматизацію (монологічної чи діалогічної єдності).

Перший етап розпочинається з семантизації - «розкриття» визначення нової лексики. Семантизацію розрізняють як перекладну або безперекладну. До безперекладної відносять: наочну семантизацію (показ малюнків предметів, діапозитивів, рухів жестів), дефініцію, мовленнєву семантизацію, пояснення слів [6, с.84]. Різні засоби мають як свої недоліки, так і позитивні моменти, але зазначити самий ефективний не є можливим. Англомовна лексика відрізняється за формою, значенням, слово сполучуваністю, означає щось конкретне або

абстракцію. Таким чином спосіб семантизації доречно визначати індивідуально та поєднувати декілька способів між собою.

Вивчення іноземної лексики це послідовна ланка з першого сприймання лексичних одиниць, знайомства з їхнім змістом, усвідомлення, запам'ятовування, набуття навиків використання та розпізнавання їх. Етап знайомства включає одночасне представлення лексичної одиниці (артикуляційна, слухова, зорова та рухомоторна характеристика) та її осмислення що викликає створення у свідомості людини асоціацій між матеріальним і смисловим аспектом лексичного матеріалу. Знайомство з лексикою відбувається досить швидко, а її освоєння є досить довготривалим процесом.

Щоб краще запам'ятати слова, необхідно їх багато разів повторювати з осмисленням, збагачувати словниковий запас. Виділяють активний та пасивний лексичний запас. Активний запас створюється під час глибокого вивчення лексики та застосовується у мовленні або письмово. Пасивний запас різноманітніший, є основою при читанні, сприйняття мови усно. Ці здобутки лексичних запасів завжди міняються, збагачуються по мірі набуття людиною нових знань.

За В. А. Бухбіндером розрізняють реальний та потенційний лексичний запас. Мінімум лексики повинен бути опанований протягом всього циклу вивчання англійської мови для розвитку продуктивного і рецептивного мовленнєвого процесу. Важливо приділяти увагу процесам, що сприяють розумінню та впізнаванню лексичних одиниць, які з'являються вперше, але містять відомі елементи, за якими їх можна зрозуміти. Треба звертати увагу, що лексика буває багатозначною, слід навчати її впізнавати, ця лексика відноситься до так званих «*хибних друзів*» перекладача.

Опанування лексичного матеріалу є довготривалим процесом. Незнайома лексична одиниця спочатку має «дозріти» у розумінні людини, а потім «з'єднатися» з її усвідомленням, бо в мовленні кожне слово займає своє лексичне поле. Воно може об'єднуватися у словосполучення лише з певними лексичними одиницями. Науково визначеним є опанування тих словосполучень, що наділяються загальною роллю в мовленні. До них відносяться такі види словосполучень: дієслівний вид, іменний та обставинна група.

Під час першого опрацювання лексичного матеріалу, треба брати до уваги мету його застосування (збільшення пасивного або активного запасу), його визначення (структурно – службова лексика чи це є повнозначні слова). На цій основі базується упорядкованість засвоєння матеріалу.

Спрямоване засвоєння лексики складається з наступних етапів:

- 1) «хоровий» повтор слів і словосполучень;
- 2) фіксація нової лексики до словника;
- 3) «хорове» виголошення нового матеріалу із тлумаченням його значення;
- 4) виконання домашньої роботи: використовуючи словник, зробити переклад слів та словосполучень, записати їх з транскрипцією до словника, запам'ятати визначення;
- 5) виконати завдання письмово - щоб «закріпити» вже вивчене;
- 6) проконтролювати засвоєння матеріалу - робота «в парах» або «фронтальна»;
- 7) включити нову лексику до процесу читання.

Таким чином, у сучасній сфері освіти компетентний підхід вимагає активного розвитку навичок, умінь учнів, що передбачає придбання інформаційної, навчальної, міжкультурної, соціально-політичної та комунікативної компетенцій. Головне завдання сучасної розвиненої школи - надати учням, згідно їхньої вікової категорії, основи результативного та успішного спілкування, вміння застосовувати певні форми спілкування, що сприятиме подальшому розвитку комунікативної компетенції.

1.2 Зміст та формування лексичної компетенції

Наступне завдання дослідження - дати визначення терміну «*лексична компетенція*» та проаналізувати його зміст. «*Лексична компетенція*» - це лексичні знання та здатність до використання лексичного запасу у мовленні: усному (аудіювання розмова) і письмовому (письмо, читання).

Термін «*компетенція*» походить від латинського “*competentia*” (зустріч, згода), “*competere*” (підходити, відповідати) та взагалі означає набуття достатніх для певної продуктивної роботи навичок та знань. Зазвичай це поняття застосовується у працях науковців, які вивчають різновиди лінгвістики, теорії, методологію навчання мов, а для зазначення терміну частіше застосовуються «*лінгвістична (мовленнєва) компетенція*» та «*комунікативна компетенція*». Вираз «*лінгвістична компетенція*» вперше було використано Н. Хомським, він вживався в якості знання основ мови, а «*комунікативна компетенція*», застосував вперше Д. Хаймз, яке означає знання, що надає можливість здійснити функціонально спрямоване мовленнєве спілкування [9, с.31]. «*Лексична компетенція*», як компонент «*комунікативної компетенції*», зазначається у «*Загальноєвропейських Рекомендаціях із мовної освіти*» та

означає «знання і здатність використовувати мовний словниковий запас» [1, с. 273].

Важливим є освітлення питання професійно спрямованого навчання англійської мови студентів «немовних» галузей, яке вивчали визначні науковці (Л.О. Ємельянова, С.І. Тітов, О.С. Большакова, А.Л. Мірзоян та R. Venson), багато з них у своїх працях досліджують проблеми, які пов'язані з навчанням вузькопрофесійної або наукової сфер мовлення [10, с.33].

Також інші науковці визначають особливості професійного діалогічного та монологічного мовлення (М.Г. Кочнева, Л.О. Ємельянова, В.О. Плюхіна), створюють систему навчання професійного спілкування за допомогою імітаційно-ділових ситуацій (С. Котлярова), зазначають зміст спілкування з урахуванням рівнів загальної діяльності та особливих для них аспектів мовлення (С.С. Коломієць) [9, 9-21с.].

Мета, зміст, методи навчання складаються загальним чином, навчальні матеріали є також спільними для використання в різних навчальних установах. Але такий підхід зменшує мотивацію, ініціативність учнів до вивчення мови, їхню самостійність та креатив [10, с. 12].

Західна методологія починає вимагати вивчення англійської мови для конкретної мети (*ESP*) з “*learners’ needs analysis*”, тобто розгляду індивідуальних прагнень учнів [12, с. 6]. Викладач розробляє особисту платформу і навчальний план для конкретної групи. Цей аспект повністю виправдовує вимоги «*Загальноєвропейських Рекомендацій із мовної освіти*» [1,274], які під час навчання англійської мови наполягають враховувати потреби, мотиви, характеристику, здібності та вік учнів [1 с.268]. Отже, процес навчання англійської мови професійного спрямування потребує подальших

змін, удосконалення, і як результат, з'являться фахівці з високим рівнем знань мови та навичками професійного спілкування.

Перед викладачами постає завдання створити ефективну методіку формування англомовної комунікативної компетенції в учнів «немовних» фахів. Часткою комунікативної компетенції виступає лексична компетенція, без якої якісне спілкування не є можливим. Саме цей аспект компетенції підкреслено в дослідженнях та нормативних документах, які визначають напрямки методичних розробок, включаючи чинну Програму з англійської мови для професійного напрямку контактування [9, с.21]. Науково-методичні джерела з формування англомовної лексичної компетенції (В.А. Бухбіндер, І.М. Берман, Е.В., Мірошніченко, В.С. Коростильов, О.Б. Тарнопольськнй, Ю.І. Пассов, Ю.В. Гнаткевич та ін.) вказують, що це питання посідає основне місце у методиці навчання. Вченими – методистами були досліджені лексичні механізми у продуктивних та рецептивних типах мовленнєвого напрямку, складені специфічні вправи і словники-мінімуми для професійного спілкування [10, с. 3]. Але зазначається необхідність пошуку інших ефективних методів навчання лексики, дієвих способів розвитку навичок лексичної компетенції в учнів «немовного» фаху.

Досліджуючи проблему визначення методів формування англомовної лексичної компетенції, ми враховуємо, що навчання іншомовної лексики починається від одержання лексичних знань та навичок до розвитку умінь вживання професійної лексики [3, с. 24]. Ю.І. Пассов зазначив про етапності набуття лексичних навиків: «Спочатку формуються навички роботи з лексичним матеріалом, потім має місце етап удосконалення навичок, і лише після цього настає етап розвитку вмінь оперування лексичними одиницями у мовленнєвій діяльності» [5, с. 32]. В повній мірі відтворює особливості набуття лексичної компетенції система С.Ф. Шатілова, яка поєднує орієнтовно –

підготовчий етап для знайомства з новою лексикою та створює орієнтовні основи; стереотипно – ситуаційний етап для відпрацювання вживаності елементів мови під час аналітико – синтетичної роботи з новим лексичним матеріалом; мінливо – ситуаційний етапу для автоматизації дій з новими лексичними одиницями [6, с. 86].

Результатом такого навчання є активізація всіх механізмів навчального процесу: сприйняття, яке відповідає за осмислення й розуміння матеріалу, відтворення, що дає можливість детальному засвоєння, а також творче використання отриманих знань на практиці.

На першому етапі відбувається рецептивне засвоєння лексики, інтерактивна діяльність не спираючись на текст, в разі чого не виникає проблем з тлумаченням специфічної термінології та проводиться підготовка до виконання вправ із більшим опрацюванням матеріалу. На другому та третьому етапах відбувається репродуктивне та продуктивне засвоєння іноземної професійної лексики, де є тісне контактування у ланці учень – текст, поміж учнями або з викладачем під час співбесіди [10, с. 31].

На першому етапі вирішуються рецептивні репродуктивні завдання на розпізнавання, імітацію, називання лексичних одиниць. На цьому етапі буде доречним використовувати некомунікативні, цілком керовані завдання з акустичними чи зоровими типовими образами, які спроможні натякати на тлумачення слова чи словосполучення, і таким чином як сприяти первинному закріпленню лексики, так і задіяти інші аспекти мови (граматику, фонетику) [11, с.328].

Приклад завдання першого етапу за темою: “*Marketing*”.

Вправа №1.

Мета: Ознайомитись з тематичною термінологічною лексичною одиницею.

Вирішити задачу: *“Read the description of the term ‘target market’. Make a clear and simple definition of it. Look at the table with examples of target markets and coordinated products. Match products or services with their target markets. (Baby’s) dummy Women (age range 20-50, profit: medium/ high) Nail design Women (24-40, profit: high).*

Clothes for dogs Parents (or small children). Sun-block moisture Women of any age and men in their 25-45s (any rank). Pens with pastes Businessmen and business ladies.”

Режим виконання: індивідуально або у парах, усно.

Контроль: уточнення й обговорення, взаємоперевірка. Усно та письмово.

Завдання другого етапу націлені на відпрацювання функціонування лексичної навички: вибір лексичної одиниці згідно із задумом висловлювання, комбінування слів і словосполучень за семантикою, ситуативні заміни. Такі завдання є індивідуальними, умовно – комунікативними та певною мірою керованими, вони включають мовленнєве завдання і ситуації, які забезпечують інтерактивність та можливість застосування зорових та слухових змістових опор.

Приклад завдання з теми: *“Marketing”* другого етапу .

Вправа №2.

Наступна мета: Впізнавання, ідентифікація термінів.

Вирішити задачу: *“Read the description of the term ‘Consumer Social Responsibility’. Give definitions to the concepts in the list below. Explain which of*

them belong to the aspects of consumer social responsibility. Neighborhood watch. Environmental impact. Sympathetic humanity. Worldwide awareness.”

Режим виконання: індивідуально або у парах, усно.

Контроль: обмірковування можливих еталонів відповідей та доповнень

Вправа №3.

Мета: Вживання нових термінів у реченнях.

Вирішити задачу: *“Look at the card with the table. Cosmopolitan. Canon.”*

Режим виконання: груповий, усно або письмово.

Контроль: обговорення

На третьому етапі відбувається вдосконалення лексичних навичок. За умови достатньої підготовки та вдалого проходження попередніх етапів, виконуються вправи на включення лексики у просте і складне висловлювання, для забезпечення переходу від поліпшення лексичних навичок до розвинення мовленнєвих умінь. Всі ці завдання є комунікативними, з мінімумом керування, для загальної та індивідуальної роботи. Завдання повинні включати мовленнєві вправи та обставини мовлення. Приклад.

Вправа №4.

Мета: Використання професійної лексики шляхом мовлення.

Вирішити задачу: *“Role play. The class is divided into groups. Each of them gets a name of the famous brand. The task is to tell some well-known facts about the production under the brand name, its image and create an advertising program for a possible new product. Siemens Nokia Blend-a-med.”* [20, с.255].

Таким чином, необхідно підкреслити важливість формування комунікативної компетенції в навчальному процесі. Лексика виступає головним складником у досягненні мети, тобто обертання англійської мови на інструмент професійного спілкування. Тому треба створити сприятливі умови для свідомого засвоєння англомовної лексики при виконанні простих «технічних» вправ фахового спрямування, використанні навчальних комунікацій на основі трьох етапів формування лексичної компетенції (орієнтовно – підготовчий, стереотипно – ситуаційний, мінливо – ситуативний) за правилом «від простого до складного» та розробки завдань, співвідносних з певною метою для кожного етапу навчання.

1.3 Мета формування лексичної компетенції

Метою формування лексичної компетенції є правомірність використання таких принципів під час опрацювання англомовного лексичного матеріалу:

- диференційний підхід до вивчення лексичного матеріалу;
- індивідуальне урахування вікової категорії та інших особливостей учнів;
- доступність навчання;
- комунікативно – ігрова цілеспрямованість навчального процесу;
- висока інтенсивність та активність першого етапу навчання.

Є відомим, що використання лексики в спілкуванні передбачає поєднання форми та значення лексичних одиниць, але при цьому може стати проблемною інтерференція з боку рідної мови. Вірогідними причинами можливих ускладнень виступають:

1) відмінність в трактуванні значення лексики (для порівняння: слова українською мовою «кричати», «плакати» відповідають англійською тільки одному слову “cry”);

2) у рідній мові деякі визначення можуть бути відсутніми (“lunch”, “sir”, “lady”);

3) інші вимоги до правил словосполучення.

Таким чином, ефективна та досвідчена робота з лексикою потребує детального розгляду особливостей окремої лексичної одиниці, її форми (граматичної, графічної фонетичної, структурної), значення, вимог до застосування при спілкуванні, відбір адекватної організації, ознайомлення, використання відповідної лексики у процесі мовлення [6, с.15]. При знайомстві з назвами предметів, ознак, дій, які мають свої властивості, викладач вибирає неперекладні засоби семантизації, застосовуючи наочність зображення предметів, показує дії, жести; знайомство з різними реаліями потребує використання лінгвокраїнознавчих пояснень.

Наприклад, англійське слово “lunch” означає другий сніданок, а «ланч» українською мовою буде вже відповідати нашому обіду, зазвичай з 13 до 15 години.

Метою опанування лексичних матеріалів мовлення є засвоєння знань для використання їх під час спілкування та контактування у різних ситуаціях, які можуть швидко змінюватися та бути досить наближеними до реальної комунікації. Таким чином, є потреба в мотивації всіх завдань та вправ при навчанні. Наприклад, щоб засвоїти назви тварин мотивацією може стати запрошення до Лондонського магазину продажі тварин та розуміння потреби налаштування до співбесіди з продавцем – консультантом, щоб одержати певну інформацію. Презентація нової лексики у цьому випадку може здійснитися

участю лінгвокраїнознавчого пояснення, предметної та ілюстративної наочності. Наведемо приклад:

Відомо про дуже дбайливе відношення англійців до тварин, вони люблять їх, піклуються та передають цю любов своїм діткам. Саме тому в багатьох британських родинах мешкає якась уподобана свійська тваринка - “*a pet*”. Тобто треба зрозуміти та запам’ятати, що “*a pet*” - це свійська тваринка, про яку турбуються з ніжністю та любов’ю . Для приклада, можна надати: “*a cat*”, “*a kitten*”, “*a dog*”, “*a puppy*” [12, с.17].

Для формування основи комунікації англословного спілкування вивчення лексики повинно бути досить насиченим.

Інтенсивному навчанню можуть сприяти наступні методи та прийоми:

- тренінгові методи з включенням сугестопедії, які націлені по-перше, на формування лексичної компетенції і вимовної культури; по-друге, на відбивання ритму словосполучень та фраз, які вимовляються, різні варіації голосу, рухи в такт, застосування фонові мелодії зі специфічним ритмом для знищення стереотипів звучання рідної мови;
- прийоми одночасного задіяння у рухомих іграх всіх учнів, поділених на групи;
- використання ігрових форм під час тренінгу та практичного спілкування: змагання, конкурси, турніри з когнітивним або комунікативним призначенням (кросворди, головоломки), інсценізація (поезії, співаночок), відігравати ролі;

- засоби, які потребують створення проектів наприкінці навчання, їх краще застосовувати для самостійного опрацювання [11, с.48].

Приведена вище структура формування лексичної компетенції є достатньо вивченою, поширеною, ефективною, часто застосовується на всіляких ланках навчання, але потребує подальшого розвитку та вдосконалення.

1.4 Формування лексичної складової соціолінгвістичної компетенції

Проведення реформ в українському суспільстві має вплив на змістовність та стиль навчання англійської мови, яка тепер не тільки є джерелом інформації про іноземні держави, а й засобом можливості англомовного спілкування з соціолінгвістичною компетенцію, що є частиною комунікативної компетенції.

Соціолінгвістична компетенція поєднана із досвідом та вміннями, які є важливими для соціального застосування англійської мови: власних, цивілізованих, професійних та економічних взаємодій. Соціолінгвістична компетенція визначає правила невербальної поведінки, особливості державного мовленнєвого етикету, їх врахування в повсякденних подіях, а також можливість моделювати комунікацію згідно до різновиду контактування, соціальних правил поведінки та соціального рангу співрозмовників [2, с.19].

Дослідженням формування соціокультурної компетенції займалися провідні українські та закордонні науковці – методисти: Ю.І. Пассов, М.Вугот, Н.Рох , Н.К. Скляренко, Г.С. Фоміна, К. Іжіо та інші. Підтримуючи їхню позицію про доцільність брати до уваги соціокультурну компетенцію при студіюванні англійської мови, акцентуємо про необхідність формування лексичної компетенції з вміннями адекватної поведінки в іншомовному оточенні, чітко розуміючи різноманітність віросповідання, культури, кругозору

співрозмовника – носія мови, накопичення інформації про національно – культурні риси держави, мова якої наразі вивчається, вміння відповідним чином поводитися в різних мовленнєвих ситуаціях, здатності порівнювати свою та культуру іншої країни.

Таким чином, формування лексичної компетенції як складової соціокультурної компетенції обов'язково повинно стати ланкою навчально-виховного розвитку на багатьох рівнях навчання, бо в разі її відсутності якісне навчання співучасників міжкультурної комунікації стає неможливим.

Також треба зазначити, що для більш результативного формування лексичної компетенції є потреба застосовування автентичного матеріалу соціокультурного характеру. З цією метою доцільним буде задіяння в роботі оголошень, рекламної інформації, відгуків, автентичних текстів, газет, журналів, віршованих та пісенних творів тощо. Застосування лексики соціокультурного характеру надаватиме подальший розвиток лінгвістичному світогляду, сприятиме інтенсифікації та засвоєнню лінгвістичного матеріалу, збільшуватиме загальні знання про країну, допомагає обходити соціокультурні помилки, передбачає вдосконалення логічного та критичного формування навичку користування двомовними словниками, автентичними текстами та іншими довідковими джерелами [5, с.30].

Враховуючи все вище зазначене, наголошуємо, що формування англійської лексичної компетенції має створюватися за участю:

- ретельного відбору автентичної літератури та призначених матеріалів соціокультурного напрямку;
- ситуативного змінення поведінки та мовленнєвих вправ, які допомагатимуть міжнаціональній комунікації у певних напрямках функціонування;

- виконання сукупності лінгвістичних вправ із застосуванням мовленнєвої чи візуальної наочності під час рецептивної репродуктивної підготовки задля автоматизації соціолінгвістичних навичок та вмінь;
- створення особистого та комунікативного підходу навчання під час комунікації з метою придбання власних культурно – соціальних навичок спілкування;
- застосування чіткого алгоритму засвоєння лексичного матеріалу задля формування відповідної соціолінгвістичної компетенції [11, с.53].

Таким чином, щоб збільшити ефективність формування лексичної компетенції як частини соціолінгвістичної компетенції, буде доцільним застосовувати автентичну літературу соціокультурного характеру, мовленнєву та візуальну наочність, слідкувати чіткому алгоритму оволодіння лінгвістичним матеріалом та виконувати рецептивні репродуктивні та комунікативні завдання з урахуванням вікових , психологічних та інших особливостей.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК НА РІЗНИХ ЕТАПАХ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1 Особливості загального розвитку англомовних лексичних навичок

Англійська мова вже досить давно успішно використовується у різноманітних напрямках сучасності як ефективний механізм передачі інформації та носить статус міжнародної. Величезна кількість людей багатьох країн земної кулі застосовує саме англійську мову під час ділових зустрічей, на конференціях, конгресах, політичних перемовинах, на етапі здобуття освіти з метою покращення комунікації, збільшення контактів з іноземними компаньонами, укріплення міжнародних зв'язків, придбання іншомовного досвіду тощо. Через це впровадження комплексного результативного алгоритму навчання англійської мови є актуальною проблемою та важливим завданням сучасної української школи, де започатковується постання освіченої, ерудованої, компетентної, різнобічно розвинутої сучасної людини та достойного представника своєї держави на міжнародному рівні, яка вільно володіє іншою мовою у спілкуванні [1, с.17].

Державні вимоги основної та повної загальної середньої освіти України передбачають набуття учнями соціокультурного, академічного, соціально – психологічного розвитку; вмінь та навиків використання отриманої інформації у практиці, визначення напрямків залучення до соціокультурного та природного осередку; предметної та ключової компетентності, зокрема можливість вживання рідної, державної та іноземної мови [11, с. 9].

Згідно до «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти», виділяють декілька ступенів оволодіння англійською мовою, починаючи з A1 до C2 [1, с. 273]. Навчальною програмою з іноземних мов передбачено, що учні випускного класу загальноосвітнього навчального закладу наприкінці мають дістати рівень B1. Цей ступінь є визначним, оскільки середній учень старшої школи має вільно дискутувати та підтримувати бесіди на загальні теми, вміти донести власні міркування, застосовуючи мовленнєві засоби за неформальних обставин, але з іншого погляду він може мати проблеми з формулюванням зрозумілих та чітких висловлювань, помилками, паузами під час аргументування тверджень [1, с.28].

Зазвичай, однією з першопричин цих труднощів є недостатньо сформована або відсутня активна базова лексика (тобто запасу слів, необхідного для постійного вживання під час висловлювання своїх думок усно або в писемній формі, сприйняття мови під час аудіювання) або пасивна лексика (набір слів, які застосовуються задля вірного розуміння отриманої інформації).

По закінченню одинадцятого класу активний та пасивний лексичний мінімум учнів повинен сягати близько 2500 лексичних одиниць, тому викладач англійської мови повинен забезпечити лінгвістичну частину змісту навчання старшокласників - формування словника, необхідного для успішного складання іспитів та досягнення рівня B1. Наступний компонент - соціально – психологічний, він передбачає врахування інтелектуальних, фізіологічних та психологічних особливостей дітей, вік яких у межах 15-17 років.

Психологічні дослідження вказують на особливості дітей підліткового віку - закінчення активного етапу статевого дозрівання та стабілізації нервової системи мають позитивний вплив на пам'ять (запам'ятовування, збереження та відтворення інформації), формування пізнавального процесу, тривалу концентрацію сприйняття та активність при засвоєнні нового навчального

матеріалу; здатності до експериментів мовлення, побудову асоціацій та візуального прикладу для більш ефективного засвоєння інформації, формуванню гнучкості поведінки та розмірковувань. Особливо на етапі ранньої юності учні намагаються досягти самостійності та незалежності від батьків, а у 18 років - особистої та професійної самореалізації і визнання [8, с. 356].

Дітей старшого вікового періоду відрізняє від молодших потяг новизни, усвідомленістю про важливість набуття знань та їх вплив на подальше життя дорослої людини. Психологічні та фізіологічні індивідуальні характеристики старшокласників повинні заохочувати викладача до подачі матеріалу з чітким визначенням пріоритетів, емоційного стану, прагнень учнів та особливостей навчального предмета.

В наш період індустріалізації неможливо уявити життя сучасних людей, а особливо підлітків без застосування різних пристроїв та гаджетів [25, с.251]. Віртуальне життя дітей йде поряд із реальним, адже більшість з них не можуть уявити свою дійсність без сучасних багатофункціональних телефонів, смартфонів, комп'ютерів, ноутбуків, гральних пристроїв, смарт – девайсів, які сприяють зростанню самооцінки та іміджа в очах ровесників, покращенню настрою, набуттю бажання стати стильним або бути «в тренді», значної економії часу при пошуку інформації. Оскільки сучасні технології та *Internet* - невід'ємна ланка старшокласників, учителям та батькам треба змусити використовувати їх собі на користь [6, с.57].

Сучасні викладачі мають можливість користуватися усіма необхідними інтерактивними ресурсами, аби замінити нудну теорію, збірники із застарілими завданнями на сучасні оригінальні та креативні методики навчання лексики, які б не тільки відповідали нормативам мовленнєвого рівня учнів різних вікових груп, але й зацікавлювали б та мотивували їх [27, с.122]. Однак, слід не забувати про забезпечення методологічної складової аспекту вивчення лексичного матеріалу, яка включає важливі питання щодо вибору напрямку стратегій,

методології навчання лексики, її ефективного засвоєння на заняттях іноземної мови, опрацювання на етапі самоосвіти та використання в майбутньому.

2.1.1 Особливості роботи на початковому етапі навчання

Основним завданням у початковій школі (1/2-4 класи) є формування базового лексичного матеріалу та навичок, необхідних для наступного вдосконалення англomовної комунікативної компетенції на етапах основної та старшої школи. [13, с.20]. На цьому етапі створюється формування рецептивних та репродуктивних навичок в обсязі зазначених аспектів та обставин, згідно віковим особливостям учнів та їхнім пріоритетам, на основі використання мовленнєвих зразків [8, с.356]. Для цього рекомендується «хорове» опрацювання, лексичні ігри, предметна та зображальна наочність, а також письмові вправи (див. Додаток 1,3).

Використання лексики на початковому рівні відбувається в особистісному, публічному, освітньому напрямках спілкування. Вивчення лексики починається з тем: «Я», «Моя родина», «Мої друзі»; «Відпочинок та дозвілля», «Захоплення»; «Рахуємо до 100», «Кольори»; «Людина» (частини тіла, одяг, професії, зовнішність); «Природа» (сезони року, природні явища, тварини, рослини); «Свята, традиції» (дні тижня, місяці, святкування подій); «Школа» (учбові предмети, приладдя для навчання); «Місце проживання» (місто, село); «Помешкання» (домашні обов'язки, домівка, типи помешкань); «Подорож» (види транспорту); «Навколишнє середовище» [28, с.132].

Рівень оволодіння англійською мовою наприкінці четвертого року навчання має відповідати А1 [1. с.273], згідно «Загальноєвропейським Рекомендаціям з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання».

2.1.2 Особливості роботи на середньому етапі навчання

Цей етап розпочинається з систематичного та послідовного опрацювання автентичної навчальної літератури, яка сприяє оволодінню спілкування. Збільшується об'єм лексики, особливо соціокультурного характеру для формування соціолінгвістичної компетенції. Теми навчання включають різноманітні сфери знань, застосовуються міжпредметні зв'язки або ситуації з власного життєвого досвіду. Збільшується частка самостійної підготовки учнів, методології навчальної діяльності, застосовуються мовленнєві ситуації, які створюють майже реальні умови комунікації [29, с.130].

Сфери спілкування залишаються такими ж, як і на початковому рівні: особистісна, публічна, освітня.

Збільшується обсяг тематики ситуативної взаємодії: *«Я, моя родина»*, *«Мої друзі»* (автобіографія, родинні стосунки, режим дня, зовнішність). *«Одяг, їжа, напої»* (покупки, традиції харчування, вибір товарів, коштовність, страви, приготування їжі, кухонне приладдя). *«Відпочинок і дозвілля»* (захоплення, канікули, спорт, Олімпійські ігри, кіно, театр). *«Подорож»*. *«Погода»*. *«Природа»*. (знання про Україну, Великобританію, транспорт, багаж, проїзні квитки, визначні місця). *«Рідне місто, село»*. *«Свята та традиції»*. *«Школа»* (учбові предмети, урок англійської мови, позакласні заходи, типи шкіл, оцінювання, правила етикету). *«Медицина»* (прийом у лікаря, ознаки захворювань, медичні установи, медичні працівники, медикаменти). *«Якість життя»* (активний відпочинок, здоровий спосіб життя, забави). *«Бібліотека»* (робота в бібліотеці, підбір літератури, улюблені жанри, письменник, літературний герой). *«Засоби масової інформації»* (телебачення, журналістика, радіо, програми, ведучі). *«Музика»* (музичні напрямки, пісняри, музиканти, відвідування вистав, інструменти). *«Великобританія, Україна»* (географія, положення, ландшафт, клімат, населення). *«Молодіжна культура»* (організації, клуби, захоплення, зовнішність молоді). *«Наука і техніка»* (провідні науковці,

винахідники і винаходи). *«Професія і робота»* (характеристики та вибір професій) [18, с.190].

Наприкінці дев'ятого класу рівень оволодіння англійською мовою має досягти рівня A2+ [1, с.273], відповідно до *«Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання»*.

2.1.3 Особливості роботи на старшому етапі навчання

В 10-11 класах (старша школа) мовленнєвий досвід, набутий на попередніх етапах, підходить до узагальнення та систематизації. Методики та різновиди навчального процесу ще більше наближуються до реальних умов комунікації. Учнями активно застосовуються творчі, групові, проектні, інтерактивні варіанти роботи. Змістовність освіти обирається до відповідного профіля навчання, з професійно – спрямованою лексикою, продовжується активне формування пасивного лексичного мінімуму під час самостійного читання. Збільшується обсяг самостійного опрацювання нового лексичного матеріалу, удосконалюється навичка користування словниками. Тематика для ситуативної комунікації визначається в тих самих сферах, але ще більш поглиблюється: *«Я, моя родина, мої друзі»* (моя особистість, оточення, стосунки, взаємодопомога, риси характеру, емоційні прояви, конституційні аспекти відносин, добродійність). *«Заняття спортом, відпочинок, дозвілля»* (місце фізичної культури в сучасному житті, події в спорті, змагання, спортсмени, ігри). *«Харчування»* (традиційна кухня України та Великобританії, уподобання, місця та культура харчування). *«Природа і погода»* (природні явища та катаклізми). *«Живопис»* (видатні художники, жанри живопису, картини, в музеї, виставки). *«Наука і технічний прогрес»* (можливості сучасної комунікації, технології, комп'ютеризація, прогрес науки і техніки в світі, наукові напрямки, технічні терміни). *«Шкільне життя»* (навчання в Україні та інших країнах, заклади освіти, іспити). *«Професії та робота»* (сучасні та

престижні професії в світі, погляди на майбутнє). *«Культура. Кіно. Театр. Телебачення»* (програми, фільми, вистави, їх рецензування). *«Мистецтво»* (вплив на естетичне виховання молоді, види мистецтва). *«Україна у світі»*. *«Норми етикету»*. *«Організації із захисту навколишнього середовища та тварин»*. *«Міжнародні організації ООН, ЄС, Рада Європи»*. *«Міжнародні події»*. *«Молодіжний рух в Україні та у світі»*. *«Подорож Україною та по країнах, мова яких вивчається»*. *«Законодавчі аспекти»*. *«Юридична лексика»* [31, с.116].

Рівень оволодіння англійською мовою наприкінці одинадцятого класу має сягати рівня B1+ [1, с.273], відповідно до *«Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання»*.

2.2 Основні поняття, принципи, етапи формування лексичної одиниці

Обов'язково слід зазначити, що на етапі навчання повинно бути забезпечено систематичне повторення вже вивченого лексичного матеріалу. Нормативи програми відтворюються у лексичному мінімумі, який поділяють на активний та пасивний.

Активний лексичний мінімум застосовується для відображення своїх думок в писемній або усній формі, осмислення інформації в процесі аудіювання або читання. Пасивний лексичний мінімум - це необхідна мінімальна лексика, з якою стикається учень для сприйняття думок інших людей в усній або писемній формах.

Вибором лексичного мінімуму займаються укладачі проектів та автори навчальної літератури, саме вони складають кількісну потребу лексичних одиниць, їх відношення до активного чи пасивного мінімумів. Враховуючи зміни мети, умов навчання сучасного суспільства, треба відмітити, що кількісна складова мінімумів також змінюється. [30, с.186]. Для відбирання лексичних мінімумів користуються такими критеріями:

1. Сполучуваність (можливість лексичних одиниць об'єднуватися з іншими складовими мовлення).

2. Семантична значущість (здатність вживати лексичні одиниці необхідних понять з різних сфер діяльності та потрібної тематики, що зазначено Програмою вивчення іноземних мов) [2, с.14-16].

3. Стилiстична необмеженість (пріоритет не надається аніякому стилю мовлення).

Додаткові критерії:

1. Чисельність (частота вживання лексичної одиниці).

2. Багатозначність (Наприклад, “*vody: physical body, body of an artillery gun, heavenly body*”).

3. Можливість словотвору та стройової функції (займенники, створені займенникові прикметники “*then, thus*”, іменники зі стройовими функціями “*matter*”, “*way*”, “*thing*”, дієслова, виконуючі стройові завдання (“*consider*”, “*notice*”, “*appear*”, “*report*”, “*remain*”), дієслова, що позначають видові особливості (“*get*”, “*go on*”, “*give up*”), лексика, яка визначає чисельність (“*a lot of*”, “*a number of*”), сполучники та словосполучники (“*for*”, “*lest*”, “*provided*”, “*both*” ... *and*), прийменники та прийменникові сполучення (“*on account of*”, “*as well, below, besides, due to*”). Вважається, що чим вищими є показники цих критеріїв лексичних одиниць, тим ефективніше відбувається опанування англійської мови [15, с.32].

При відбірці лексичних одиниць користуємося принципом виключення синонімів та міжнародних слів, які повністю є рівнозначними як в рідній, так і в англійській мовах. Чисельність лексичних одиниць, які входять до активного і рецептивного лексичного мінімумів, повинна зазначатися у «Програмі з іноземних мов всіх етапів навчання» [7, с.14].

Активну та пасивну лексику учнів позначають також реальним, або наявним словниковим мінімумом. Він є базою для утворювання потенційного

словника. Потенційний словник складається з тих незнайомих лексичних одиниць, про змістове значення яких можна тільки здогадатися.

До потенційного словника входять:

1) міжнародні лексичні одиниці, які майже однаково звучать і/ або схожі в написанні та є відповідними до рідної мови;

2) похідна та складна лексика, яка створена вже вивченими складовими;

3) конвертовані слова;

4) нові визначення для поширених багатозначних слів;

5) лексичні одиниці, про тлумачення та переклад яких можна здогадатися за контекстом [26, с.250].

Важливо пам'ятати, що лексичний мінімум може засвоюватися поетапно:

- перший етап знайомства учнів з новою лексикою, де формуються знання про лексичний розпорядок англійської мови, правилами користування нею, відбувається семантизація лексичних одиниць (визначення значень слів), демонстрація особливостей застосування (звукова, графічна форми) ;

- другий етап автоматизації дій з новими лексичними одиницями (формування навичок), що створюється за рахунок:

1) словоформи, дозвільного словосполучення, фрази/речення,

2) понадфрази (монологічного або діалогічного єднання) та міні – тексту.

Придбання лексичних навичок у мовленні відбувається шляхом постійної та наполегливої роботи учнів з лексичними одиницями під час ситуативного використання вже опанованих при висловлюванні своїх думок в усній формі (говоріння) або писемній формі (письмово), а також контекстному розумінню лексики при читанні та аудіюванні [17, с.31].

Перший етап знайомства з новими лексичними одиницями (відповідає орієнтувально – підготовчому етапу придбання лексичної навички за С.Ф. Шатіловим). В цей час починає відбуватися осмислення лексичного механізму

англійської мови в якості розуміння цієї системи та принципів користування нею; сприймання та розуміння нових лексичних одиниць шляхом семантизації. Варіантами семантизації можуть стати: розмова, розповідь, особливі ситуації, самостійне знайомство зі словом (при читанні або аудіюванні тексту). Викладач стимулює учнів до пізнавальної праці, позначає нову лексику у контексті, виразно та безпомилково проголошуючи нові слова, бо перше запам'ятовування образу “*imprint*” має таку велику психологічну силу, що подальша його корекція буде заважкою або, навіть, неможливою [16, с.328].

Розрізняють дві групи способів семантизації: перекладні та неперекладні.

- Більш традиційними є перекладні способи, до яких відноситься:

- однослівний переклад (“*bird*” - пташка, “*salt*” - сіль, “*checkers*” - шашки);

- багатослівний переклад (“*go*” - йти, їхати, летіти або пливти);

- пофразовий переклад, який використовується в інтенсивних методах (“*ask around*” - розпитувати людей, задавати питання декілька особам);

- роз'яснення значення і / або лексики рідною мовою (“*big*” - великий, позначає величину, розмір; “*go*” - рухатися з місця будь – яким засобом).

До неперекладних способів належать:

1) наочна семантизація - використовується демонстрація малюнків, предметів, жестів, рухів тощо;

2) мовленнєва семантизація, яка може здійснюватися на основі:

- контексту, ілюстративного речення / речень: “*People of that age often have an enormous family with generations of grandchildren. But Jeanne didn't have any living descendants*” (потомки, нащадки);

- порівняння невідомого слова з вже визначеними - за допомогою антонімів та рідше синонімів: “*cold - warm*” (холодний - гарячий), “*absent - present*” (відсутній - присутній); “*amazing - incredible, unbelievable, improbable,*

fabulous, wonderful, fantastic, astonishing, astounding, extraordinary” (дивовижний);

- методом дефініції - опису значення нової лексичної одиниці за допомогою активного словаря: “*a teenager - a person from 12 to 18 years of age*”;

- за допомогою знайомих методів словотворення- словоскладання, префіксація або суфіксація, зміна однієї частини мови на іншу (конверсія): “*ashamed*” (знеславлений) - походить від відомого “*shame*” (сором, безчестя);

- тлумачення значення лексичної одиниці за схожістю (співзвучністю) з рідною мовою або міжнародною лексикою: “*electronic information*” - інформація в електронному вигляді;

- підібрати семантичний ряд слів, які можна об’єднати в групи: “*motorcycle, car, underground (subway), bus, helicopter, truck – vehicles*” (транспорт).

На підготовчому етапі формування англомовної лексики самим простим буде обрати перекладний спосіб, оскільки на нього не треба витратити багато часу. Але він не завжди буде ефективним та цікавим для учнів, особливо старшокласників. Краще обирати неперекладні способи, оскільки вони дозволяють краще використовувати і розвивати артикуляційний, зоровий, акустичний механізми сприйняття та осмислення матеріалу [5, с.33]. Ми вважаємо, що будь – який зі способів семантизації доречно реалізовувати на практиці також і за допомогою сучасних інструментів “*U-learning*”: мобільних гаджетів чи ПК з підтримкою мережі *Internet*.

Internet – ресурси надають можливість працювати з автентичними текстами, спілкуватися з носіями мови, слухати лекції іноземних викладачів, в тому числі в режимі *online* [14, с.52]. Для реалізації цієї ідеї можна підготувати “*flash – картки*” для демонстрації нової лексики за допомогою найпопулярніших світових інтелектуальних фондів Quizlet (www.quizlet.com), Brainscape (www.brainscape.com), Learning English Language UMBC

(www.umbc.edu/eli), AnkiWeb (www.ankiapp.com), Oxford English Vocabulary Trainer (www.oxfordevt.com) та інші, які доступні на різних операційних системах. Може стати у нагоді web – сайт Youtube (www.youtube.com), на якому можна знайти багато освітніх каналів з безкоштовними матеріалами для вивчення англійської мови: Teach Me British Council, Oxford Online English, BBC Learning English, Learn English with Papa, Lingualeo (див. Додаток 3, 4, 5). Такий підхід надає можливість викладачу з творчістю готуватися до заняття, адже сучасні опції створюють яскравий креативний дизайн матеріалу, можливість аудіювання лексики носієм мови, продемонструвати у контексті речення нову лексичну одиницю, додавати малюнки, комбінувати матеріал за тематикою та формувати добірки, надавати контентом іншим учням. Учень, з іншого боку, отримує можливість у зручній для нього момент переглянути лексичний матеріал за досліджуваною темою, скопіювати, завантажити його та навчатись будь – де [3, с.56].

Завдяки використанню запропонованих методів на першому етапі формування лексичної компетенції, викладач сприяє покращенню пам'яті (подача лексики за принципом ієрархії, вплив на аналізатори слуху та зору, використовуючи картки та аудіо); отриманню позитивних емоцій (підняття настрою, самооцінки мотивації до навчання корисними та цікавими відео – роліками, фільмами), впливає на когнітивні стратегії (розробка структурованих варіантів семантизації, методів тлумачення слова).

На наступному етапі автоматизації дій учнів з новими лексичними одиницями активного словарного запасу (визначається за С.Ф. Шатіловим, як ситуативно – стереотипний етап набуття лексичного навичку) викладач проводить тренінг з отримання та вдосконалення лексичних навичок з наступним контролем правильності розуміння та вживаності лексики на практиці. Зазвичай, учень опановує форму, значення, функцію лексичних

одиниць за допомогою виконання некомунікативних та умовно комунікативних вправ.

Ми рекомендуємо почати формування нового словника на рівні слова, спираючись на зразок мовлення та певні запитання, де у відповіді буде застосовуватися лише нова лексика. Наприклад: “*Is iPhone a mobile device or a DVD player? (a mobile device); What is better for a person: to smoke or lead a healthy lifestyle?(lead a healthy lifestyle.*”) [19, с.34].

Ще одним методом автоматизації лексики є розробка «картки пам'яті» (“*mind map*”), на якій зазначається основна ідея та чисельні асоціації до «головного» слова. Тобто, до якогось запропонованого слова учням треба добрати синоніми, антоніми, пов'язані з ним інші слова з використанням нової лексики [22, с.220]. Цей варіант навчання можна провести за допомогою застосування сучасних електронних пристроїв (із *online* додатками *Coogle (www.coogle.it.)* та інших) (див. Додаток1). Їх можна використовувати при виконанні домашніх вправ для запам'ятовування та відпрацювання пасивного словника та створення індивідуальних карт самостійно [24, с.40]. На рівні словосполучень кращим способом буде підбір до наданого слова відповідних лексичних найменувань. Наприклад, до іменників “*a book*”, “*a magazine*” треба утворити словосполучення: “*to read a book*”, “*to buy a magazine*” [23, с.541]. На рівні речень та понадфразових сполучень необхідно виконувати вправи на підстановку, тобто логічним буде закінчувати надане речення, підбирати відповідні назви до міні – діалогів поміж вже даних, поєднувати частини речення між собою в одне ціле. У процесі автоматизації дієвими будуть також і некомунікативні вправи, де треба концентруватись лише на формі слова: повторювати лексику за викладачем, дати значення виділеного багатозначного слова у контексті за словником, переказати наданий автентичний текст з використанням простих речень, згрупувати слова за певними ознаками.

Таким чином, впроваджені когнітивні, компенсаторні, соціальні та активаційні механізми, які дають можливість викладачу в подальшому сформувати навичку «маніпулювання» лексичним набором, уникнути проблем з дефіцитом знань під час активного мовлення чи письмової діяльності, коректно ставити запитання та вживати лексику, виділяти її у контексті та, нарешті, змусити учнів активно використовувати словник.

2.3 Вправи для формування англомовної лексичної компетенції

У процесі формування лексичної компетенції буде доречним передбачити дії для уникнення та вирішування проблем оволодіння лексики. До труднощів засвоєння англомовних лексичних одиниць відносяться наступні:

1) проблема з визначенням форми лексичної одиниці - звукової, графічної, структурної (труднощі можуть виникати при вивченні омофонів, включаючи і граматичні, омографів - за умови великих графемно – фонемних відмінностей, багатоскладових та похідних слів);

2) проблема з перекладом лексичної одиниці (пов'язано з кількістю значень слова в рідній та іноземній мовах, при вивченні багатозначних слів, фразеологічних словосполучень, при так званій «*фальшивій*» подібності);

3) некоректне поєднання лексичної одиниці з іншою лексикою, особливості її застосування у мовленні (труднощі засвоєння словосполучень, що не мають чіткого структурно – семантичного відтворення відповідникам у рідній мові) [4, с.204].

Беручи до уваги наведені можливі труднощі, є потреба в розробці належних завдань для більш ефективного та вільного придбання лексичної компетенції. [9, с.9,21].

Існують наступні інтерактивні методики, які використовуються для формування лексичної компетенції:

1. «*Ментальні карти*» (“*Mind Map*”) - мають індивідуальний та привабливий дизайн. Викладач регулює розмір літер, теми, шрифт, колір кожного позначення. Ілюстрацію або відеофайл можливо додавати також окрема від створеної карти, поруч з необхідним визначенням або поняттям. «*Ментальну карту*» є можливим презентувати на ресурсі, або зберігати на персональному комп’ютері в якості малюнка, чіткість зображення якого не буде погіршуватися при наближенні. Ця опція знадобиться на заняттях англійської мови в початковій школі, адже дозволить утворювати дуже зручні та загальнодоступні для сприйняття цікаві «*інтелектуальні павутинки*» до теми, яка наразі вивчається, а також упорядкувати вже опрацьовані теми для підбиття підсумків (див. Додаток 1);

2. «*Тест або вікторина*» (“*Quiz*”) - мають велике різноманіття вибору та об’єднують наступні питання: «*це є правда, або це неправда?*», заповнення «*пропусків*», позначки та підказки на малюнку. Функції створення тестів надають можливість з легкістю застосовувати вставлення малюнкових зображень до різних матеріалів. Вікторини виступають у якості «*незамінного помічника*» викладача під час занять з англійської, бо вони створюють умови вільно проводити навчання як у групах, так і індивідуально для закріплення, а також контролю та оцінки знань (див. Додаток 2);

3. «*Флеш – картки*» (“*Flashcards*”) - передбачають в роботі запитання та відповіді (на одній сторінці картки викладач пише питання, а на іншій - відповідь). На «*флеш – картку*» можна вставити зображення, наявна опція перегортання та перемішування карток, що вражаюче виглядає на інтерактивній дошці. Уподобання та користь «*флеш-карток*» на заняттях є досить помітними, адже вони добре допомагають влаштувати закріпленню отриманого матеріалу за темою, зокрема лексичних одиниць (див. Додаток 3);

4. «*Презентації*» (“*Slide Set*”) – створені надавати навчальний матеріал не тільки у вигляді тексту, а й також додавати до нього фото, малюнки, відео або

інші можливості інтерактивних технологій *Go Conqr*. Можливо створити презентацію без зберігання великої кількості інформації на персональному комп'ютері, при цьому використовуючи посилання на різні додатки. Якщо є доступною *Інтернет – мережа*, то з'являється можливість надати учням новий навчальний матеріал в ще більш цікавій та інтерактивній формі (див. Додаток 4);

5. «Нотатки» (“*Note*”) - допомагають створити необхідний, невеликий за обсягом інтерактивний посібник для навчання. З цією метою застосовують текст, прикріплюють до нього малюнки, відеофайли, посилання на інші корисні ресурси. Також викладачу можна використовувати нотатки в якості індивідуального «*помічника*» або, наприклад, сформувані та розповсюдити порадник або карту – орієнтир з конкретної теми для учнів (див. Додаток 5);

6. «Схеми» (“*Flowchart*”) - складаються з найрізноманітніших символів та геометричних фігур, які між собою єднаються стрілочками. Створену схему можна зберігати в якості малюнка формату *PNG(GIF)*. Застосовувати схеми на заняттях з англійської мови можна, наприклад, для візуалізації різних поєднань між позначеннями (див. Додаток 6);

Отже, сучасні аспекти навчання англійської мови на різних етапах дозволятимуть полегшити, урізноманітнити цей процес, зробити його більш ефективним та цікавим завдяки виконанню завдань за умови використання інтерактивних засобів.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеної роботи слід зазначити, що лексична компетенція є невід'ємною складовою англомовної комунікативної компетентності, мета якої полягає в формуванні здатності успішного взаєморозуміння і контактування з носіями мови, відповідно вимогам культурних традицій в умовах прямої або опосередкованої взаємодії. Отже, процес вивчення англійської мови в загальноосвітніх закладах має бути спрямований на систематичне оновлення та накопичення словникового запасу.

Спираючись на рівні володіння мовою, згідно до *«Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання»* вважаємо, що ефективний процес навчання лексики і формування лексичної компетенції має бути послідовним, логічним і важливим компонентом формування англомовної комунікативної компетентності учнів на різних етапах навчання.

Англомовна лексична компетенція включає три головні складові: знання лексичних одиниць, формування лексичних навичок, загальну мовленнєву усвідомленість та здатність їх застосовування в усіх видах спілкування. Основною метою формування англомовної лексичної компетенції учнів різного віку полягає в набутті продуктивних та рецептивних навиків лексики, успіх опанування яких пов'язаний з уміннями учнів наглядати, зіставляти та проводити аналіз мовленнєвих ситуацій; вміти застосовувати в роботі різні види словників; здатністю визначати значення слова з контексту.

Визначення ступеня засвоєння лексичної компетенції може відбуватись у прихованому вигляді в результаті виконання комунікативних та умовно – комунікативних завдань або відкритим способом: усним шляхом або письмово (контрольні вправи).

Для формування англомовної лексичної компетенції на різних етапах навчання рекомендовано наступні основні методичні принципи:

1) набуття лексичних навиків та вмінь учнів ґрунтується на знаннях лексичних одиниць, їхніх стилістичних функцій, первинних лексичних навичках та вміннях;

2) в процесі формування англомовної лексичної компетенції беруть до уваги взаємозв'язки між мовою та мовленням, а також мовленням та мисленням;

3) набуттю лексичної компетенції учнів сприяє урахування всіх когнітивних функцій ментальності людини та віку;

4) контроль формування лексичної компетенції здійснюється на основі рівнів засвоєння лексики іноземної мови;

5) щоб більш успішно сформувати англомовну лексичну компетенцію, є потреба безперервного багаторазового прослуховування та повторення нових лексичних одиниць .

Підсистема завдань для оволодіння англомовною лексичною компетентністю учнями під час навчання передбачає:

- вправи задля знайомства з новою лексикою: подання та семантизації лексичного матеріалу, формування звукового, графічного і семантичного образів лексичних одиниць, організації самоконтролю та рефлексії, перевірки і повторення нових лексичних одиниць;

- процес автоматизації дій учнів з новою лексикою у вигляді словоформи, словосполучення, фрази або речення, понадфразового по'єднання.

В наш час викладачі мають усі необхідні ресурси, аби замінити нудну теорію, збірники із застарілими завданнями на сучасні оригінальні та креативні методики навчання лексики, які б не тільки відповідали нормативам мовленнєвого рівня учнів різних вікових груп, але й зацікавлювали б та мотивували їх для подальшого розвитку.

Сучасні аспекти навчання англійської мови на різних етапах дозволяють його урізноманітнити по – перше, завдяки опрацюванню завдань за допомогою

вказівок викладача, традиційної автентичної літератури: словників, посібників, довідників, по – друге, є сенс підготувати та втілити до навчального процесу вправи на основі інтерактивних технологій (створення ментальних карт, тестів, презентацій та ін.) та електронних ресурсів “*E-learning*” та “*M-learning*”, плей – листів, Веб – сайтів, чатів, відеопідкасту, електронної адреси, соціальних сайтів, навчальних *online* – порталів, відеопрезентацій *YouTube*, електронних словників.

Таким чином, зазначені впроваджені когнітивні, компенсаторні, соціальні та активаційні механізми, які дають можливість викладачу в подальшому сформувати навичку «*маніпулювання*» лексичним набором, уникнути проблем з дефіцитом знань під час активного мовлення чи письмової діяльності, коректно ставити запитання та вживати лексику, виділяти її у контексті та, нарешті, змусити учнів активно використовувати словник.

Перспективною метою подальших досліджень цього напрямку вважаємо розробку та втілення навчальних посібників до відповідних освітніх закладів, щоб сприяти формуванню англомовної лексичної компетенції учнів молодших, середніх та старших класів, створення та удосконалення інноваційних технологій запровадження системи «*перевернутого класу*» (“*F-learning*”) для більш ефективного навчання англійської мови в сучасних українських загальноосвітніх школах.

Я, Іконописцева Марія Олександрівна, своїм підписом засвідчую, що моя бакалаврська робота «Формування лексичних навичок на різних етапах навчання англійської мови» виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання // Наук. редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України; Стандарт, План, Вимоги від 23.11.2011 № 1392// База даних «Законодавство України» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1392-2011-%D0%BF>. – (28.04.2019).
3. Баранова С. В. Електронні засоби навчання у викладанні філологічних та перекладацьких дисциплін // Філологічні трактати. – Т.7, вип. 2. – Суми: Сумський державний університет, 2013. – С. 53–59.
4. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
5. Гринюк Г.А., Семенчук Ю.О. Відбір навчального матеріалу для формування англomовної лексичної компетенції у студентів-економiстів // Іноземні мови. – 2007. – № 2. – С. 30-34.
6. Гришкова Р.О. Шляхи впровадження нових методичних принципів навчання іноземної мови // Вересень. – МОППО. –Миколаїв, 2003. – № 2. – С. 51-57.
7. Козак С.В. Коммуникативный подход в современных технологиях обучения иностранному языку в высшей школе // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 2000. – Вип 12. – С. 12-17.

8. Котенко О. В., Соломаха А. В. Методика навчання іноземних мов у початковій школі: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Котенко, А. В. Соломаха та ін.. – К.: Київ, ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. – 356 с.

9. Литвин А. В. Завдання медіаосвіти в контексті підвищення якості професійної підготовки /А. В. Литвин // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2009 – № 4. – С. 9-21.

10. Мельник Н. І. Іншомовна компетентність як пріоритетний напрям у змісті професійної підготовки педагогів у країнах Європи / Н. І. Мельник. // Іншомовна освіта педагога: виклики, проблеми, перспективи: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.. – 2015.

11. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. — К. : ВЦ «Академія» , 2010 . — 32 8 с . (Серія «Альма-матер»)

12. Науково-методичний журнал «Іноземні мови» (ISSN (print) 1817-8510; ISSN (online) 2616-776X) видається з березня 1995 року.

13. Пахомова Т. Г., Савицька Г. І Викладання іноземної мови в початковій школі щодо введення нового стандарту початкової освіти. Методичні рекомендації / Т. Г. Пахомова, Г. І. Савицька – Черкаси: ЧОППОП. 2012. – 20 с.

14. Петрик Л. В. Особливості використання медіазасобів у викладанні іноземних мов / Л. В. Петрик // Збірник статей четвертої міжнародної науково-методичної конференції "Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи" – Київ. 2016.

15. Сафонова В.В Проблемные задания на уроках английского языка в школе. - М.: Еврошкола, 2001

16. Семенчик О. Ю.// Іноземні мови. – 2006. – № 2. – С. 22–27. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / [Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.
17. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : [монографія] / О. А. Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 31с.
18. Соняшник [Текст] : фр. мова : підруч. для 5 кл. (друга інозем. мова) / Анжела Гергель, Надія Алауї. - К. : Генеза, 2005. - 190 с. : кольор. ілюстр., фотогр. кольор., табл. - Із змісту: Septembre; Octobre; Novembre; Décembre; Janvier; Février; Mars; Avril; Mai; Vocabulaire. - ISBN 966-504-414-1
19. Петранговська Н.Р. Вправи для навчання англійської фахової лексики студентів-економістів // Іноземні мови. – 2003. – № 2. –С. 24-25.
20. Програма з англійської мови для професійного спілкування/ Колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
21. English, 10 (6) [Text] : проф. рівень / Сірик, Т. Л., Сірик, С. В. - Полтава : СТЛ-КНИГА, 2011. - 255 р. : фотогр. кольор., портр., кольор. ілюстр., к. - Із змісту: ; Books in My Life ; Sources of Information / 90-121. Music in Our Life ; The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland ; Ukraine ; Education ; Irregular Verbs ; Texts for Listening Comprehension ; Texts for Reading ; English-Ukrainian Vocabulary.
22. Krasulia, A. Blended Learning: Advantages and Disadvantages in the EFL Classroom [Electronic resource] / A. Krasulia // Якісна мовна освіта у сучасному глобалізованому світі: тенденції, виклики, перспективи: матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Суми, 23-24 листопада 2017

p. – Суми: СумДУ, 2017. – С.220-224. – Access mode : http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/67256/1/Krasulia_Blended_Learning.pdf. – (30.04.2019).

23. Mackenzie, J. Lachlan & Hannay, Mike. (2001). Developing lexical competence: a computer-assisted, text-based approach [Electronic resource] / Cauce: Revista de filología y su didáctica, ISSN 0212-0410, N° 24, 2001, P. 541-564. – Access mode : https://cvc.cervantes.es/literatura/cauce/pdf/cauce24/cauce24_33.pdf. - (25.04.2019).

24. Fooziyeh Rasouli, Khadijeh Jafari. A Deeper Understanding of L2 Vocabulary Learning and Teaching [Electronic resource]: A Review Study. International Journal of Language and Linguistics. Vol. 4, No. 1, 2016, pp. 40-46. – Access mode : <http://article.sciencepublishinggroup.com/html/10.11648/j.ijll.20160401.16.html>. – (30.04.2019).

25. Joneen Lowman (2014) Exploring the Use of Podcasts and Vodcasts: Multimedia Tools for Word Learning, Computers in the Schools [Electronic resource] / 31:4, p. 251-270 – Access mode : <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F07380569.2014.967622>. – (01.05.2019).

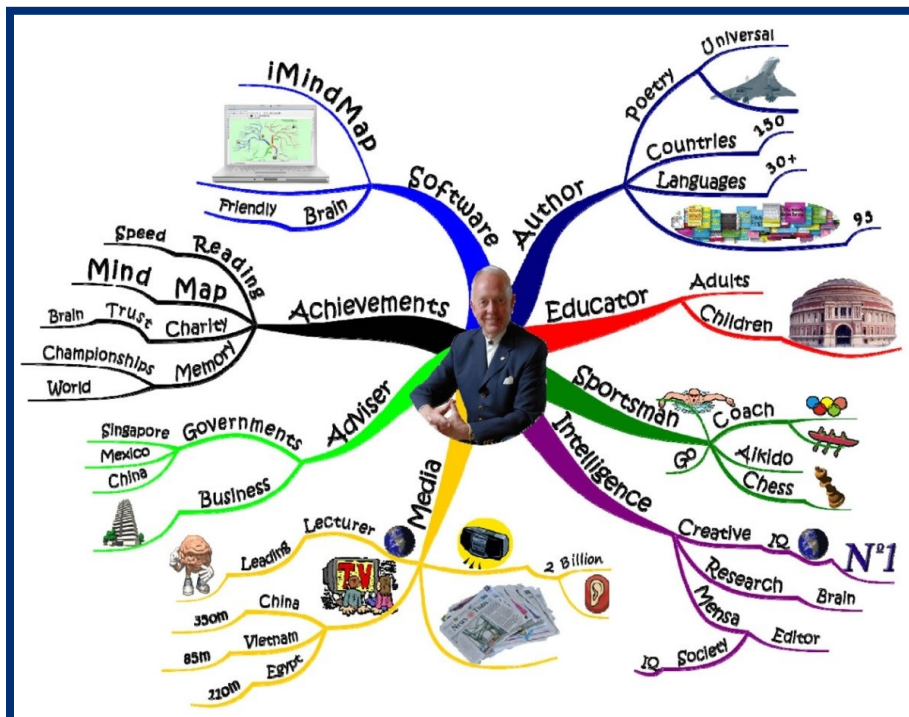
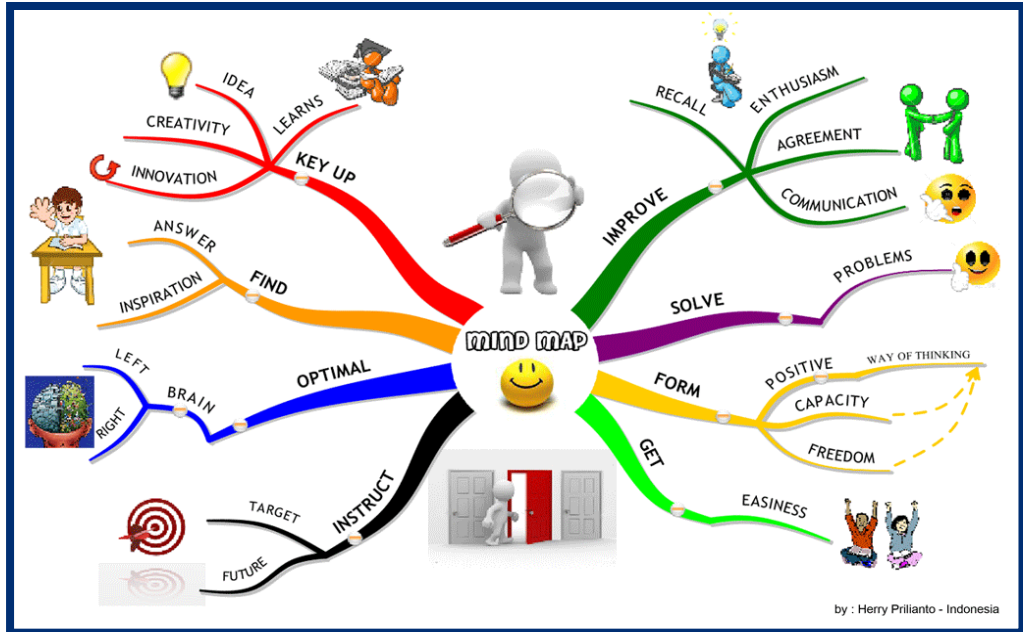
26. Словник української мови: в 11 томах. — Том 4, 1973. — Стор. 250. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). том 1, А – К / Укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – Київ, Вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926 с.

27. Nation, I.S.P. (2001) Teaching and Learning Vocabulary in Another Language. [Electronic resource] / Cambridge: Cambridge University Press. - Access mode: <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/2001269892.pdf>. - (25.04.2019).

28. Charlotte Covil. Jeanne Perrett. Fly High 2. Pupil's Book. – Pearson Education Limited, 2010. – 132 p.
<https://works.doklad.ru/view/QpuRBKMNwHk/all.html>
29. Rachel Finnie. Fly High 2. Teacher's Guide. - Pearson Education Limited, 2010. – 130 p.
<https://ukrbukva.net/107528-Formirovanie-leksicheskikh-navykov-na-starshem-etape-obucheniya.html>
30. Scott Thornbury. How to Teach Vocabulary. – Pearson Education Limited, 2011. – 186 p. http://neglish-vpu.blogspot.com/p/blog-page_15.html
31. Wendy A.Scott. Lisbeth H.Ytreberg. Teaching English to Children. – Pearson Education Limited, 2009. – 116 p. <https://super.urok-ua.com/stattya-formuvannya-leksichnih-navichok-u-molodshih-shkolyariv-na-urokah-inozemnoyi-movi/>
32. Falla T., Davies P. A. Solutions Intermediate: Student's book. Oxford: Oxford University Press, 2008. 140 p.
33. Learning English with BBC [Electronic resource] / BBC, 2019. – Access mode : https://www.bbc.com/ukrainian/learning_english. – (28.04.2019).
34. LinguaLeo online education [Electronic resource] / LinguaLeo, 2019. – Access mode: <https://lingualeo.com> – (28.04.2019).

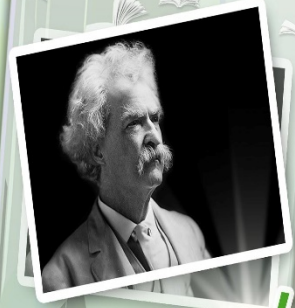
ДОДАТОК 1

Ментальні карти (Mind Map):

ДОДАТОК 2

Тест або вікторина (Quiz):

Mark Twain ✓

Fyodor Dostoevsky

Julian Huxley

Arthur Miller

Leo Tolstoy

Santa Claus Quiz

What do you know about Santa Claus?

Circle the right option.

- Where is Santa from?
a) The UK.
b) The North Pole.
c) The USA.
- What colour is his costume?
a) It's green.
b) It's white.
c) It's red.
- His boots and belt are usually
a) black
b) red
c) brown
- He is ...
a) old and sad.
b) plump and jolly.
c) thin and greedy.
- And he's got a ... beard.
a) black
b) grey
c) white
- He goes into your house through the ...
a) window.
b) chimney.
c) front door.
- How does he go from house to house?
a) On a sleigh.
b) On a horse.
c) By car.
- His sleigh is pulled by ... reindeer.
a) three.
b) six.
c) nine.
- ... is the most famous reindeer.
a) Blitzen.
b) Rudolph.
c) Vixen.
- Rudolph's nose is ...
a) white.
b) brown.
c) red.
- What are Santa's reindeer favourite treats?
a) Cabbage.
b) Carrots and sugar cubes.
c) Potatoes.
- Santa likes eating ...
a) chocolate.
b) cookies.
c) soup.
- Santa's helpers are ...
a) ghosts.
b) fairies.
c) elves.
- What do most elves wear on the tip of their shoes?
a) Bells.
b) Holly.
c) Stars.
- Santa checks his list ...
a) once.
b) twice.
c) three times.
- Where does he carry the toys?
a) In his pocket.
b) In a box.
c) In a sack.
- He delivers the gifts on ...
a) Christmas Eve.
b) Christmas Day.
c) Boxing Day.

VI. Guess the professions?

- Who works in a field?
 - Who works with computers?
 - Who helps sick animals?
 - Who helps children to learn?
 - Who takes pictures of famous people?
 - Who makes new cars?
 - Who flies in a spaceship?
 - Who helps doctors?
 - Who flies in airplanes?
 - Who can play tricks?
- a clown
 - an astronaut
 - farmer
 - a programmer
 - a vet
 - a teacher
 - a photographer
 - an engineer
 - a nurse
 - a pilot

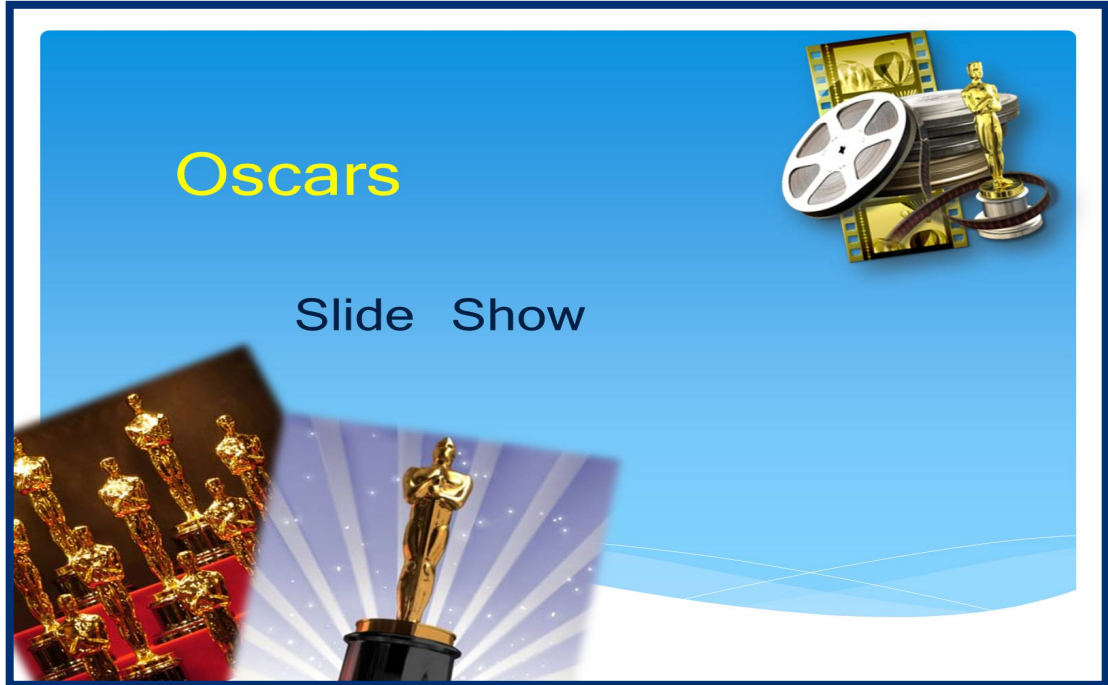
ДОДАТОК 3

Флеш – картки (*Flashcards*)

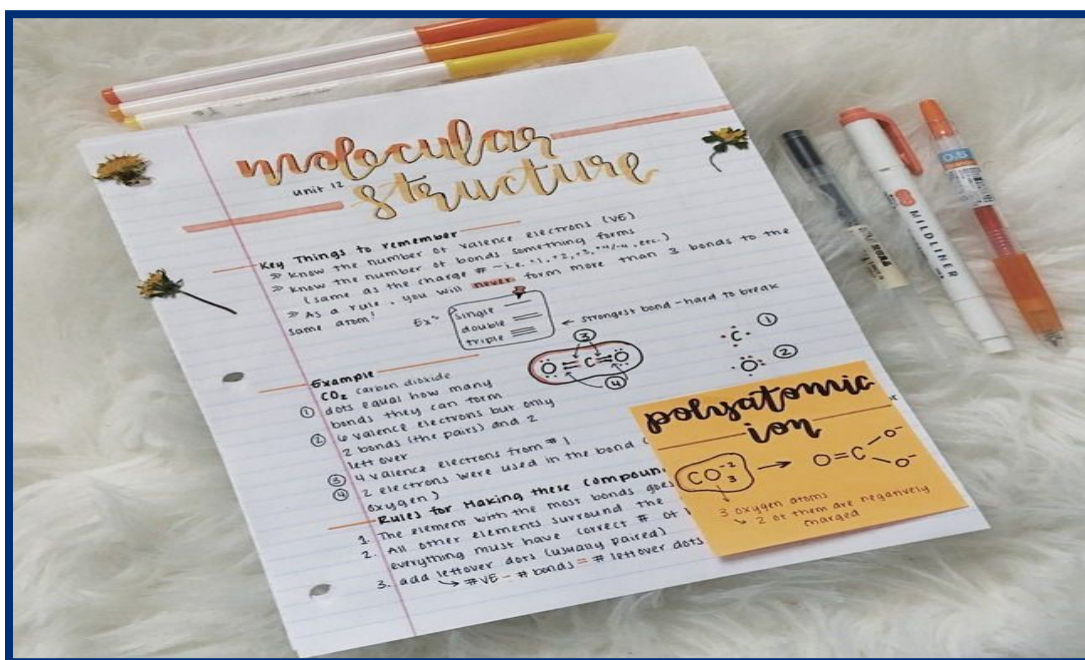
ДОДАТОК 4

Презентації (Slide Set)

ДОДАТОК 5

Нотатки (Note):

ДОДАТОК 6

Схеми (Flowchart)

ich gehe.....

.....zum Doktor (zu dem)

.....zur Post(zu der)

.....zur Bank(zu der)

.....zum Bahnhof(zu dem)

.....in den Park

.....zum Supermarkt(zu dem)

.....ins Schwimmbad(in das)

.....ins Haus (in das)

.....in die Apotheke

.....zu einem Freund

.....ins Zimmer (in das)

.....auf die Straße

.....nach Hause

.....in die Schule

ich komme.....

.....aus der Schule

.....vom Doktor (von dem)

.....von der Post

.....aus der Stadt

.....aus dem Haus

.....aus dem Park

ich bin...

..... im Park (in dem)in der Schule
.....im Haus (in dem)im Schwimmbad(in dem)
.....auf der Postauf der Bank
.....auf der Straßeim Kino (in dem)
.....beim Doktor (bei dem)im Supermarkt(in dem)
.....zu Hauseam Bahnhof
.....in der Apothekeim Krankenhaus(in dem)